

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

Dr. habil. Udvarvölgyi Zsolt András, PhD
történész, szociológus, főiskolai tanár
Miskolci Egyetem BTK Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete
zsolt.udvarvolgyi@uni-miskolc.hu
udvarvolgyizsolt@gmail.com;

Tóth István
elméleti informatikus, matematikus, alk. fotográfus
Porto, Portugália
semmicico1@gmail.com

Dr. Udvarvölgyi Zsolt – Tóth István

Urzó Ádám (1886-1973)

Egy kalandvágó borbély élete Katalinfalvától Nagymágocsig

Urzó Ádám (1886-1973) kalandvágó, bohém életpályát befutó borbélymester volt, aki 1886. szeptember 11-én született, a Torontál vármegyei Katalinfalván, a felmenőket tekintve feltehetően olasz és lotharingiai eredetű, római katolikus családban. Iparos vándorlegényként került északabbra, először a Csongrád vármegyei Hódmezővásárhelyre, majd a Békés vármegyei Szentetornyára (jelenleg Orosháza része), ahol megnősült, családot alapított, ill. fodrász- és borbélymester vált belőle. Úgy véljük, hogy gyermekeinek át tudta adni hivatása szeretetét, mert két fia (köztük a mi nagyapánk), egyik menyje (a mi nagymamánk), egyik unokája és egyik ükunokája is ezt a szép szakmát választotta. Hosszú pályafutása során bizony sokszor élvezte az „élet napos oldalát”, amelynek szerettei nem mindig örültek felhőtlenül. Élete alkonyát, gyermekei és unokái körében töltötte Nagymágocson, Orosháza-Rákóczitelepen, ill. Békéscsabán, és 1973-ban a nagyközségben is hunyt el. Urzó Ádám volt a mi dédapánk, akiről túl sok személyes emléket nem őrzünk, de története, tettei élénken élnek a családi legendáriumban. Jelen írásunkban, munkásságának felvázolásával rá is emlékezünk.

Az Urzó család eredetének kiderítése mind a mai napig sok fejtörést okoz számunkra. A név, és főleg az Urso változata kétségtelenül olasz eredetű.¹ Napjainkban a legtöbb Urso családnevű embert Itália középső és déli részén, illetve az az olasz diaszpórában, az Egyesült Államok és Latin-Amerika területén lehet megtalálni.² Itt kell megjegyezzük, hogy a falu legendás papjának, Felicián atyának (Neubauer József /1913-1998/) etimologizáló vélekedése szerint az „Urso” a latin „ursa” és olasz „orso” szónak felel meg, amely „medvét” jelent, és ez talán a román „ursus”-ból ered, így őseink akár román (?) medvevadászként, vagy medvetáncoltató vándormutatványosként is kereshették kenyerüket. Azonban különböző családtörténeti, helytörténeti munkákban³ az Urso név kapcsán lotharingiai vagy környéki származást is találtunk. Ami valószínűsíthető, hogy az Ursok (és ennek minden előforduló változata: Urso, Urzó, Urszo, Urszon) egy kiterjedt család tagjai lehettek, és a gyökerek, Ludwig Urso esetében például Lotharingiára utalnak. Ősünk Landange faluban, Moselle megyében született 1764-ben, és Katalinfalván (Kathreinfeld, Ravní Topolovác) hunyt el 1830. március 18-án.⁴ (Egy másik forrás szerint Ludwig Urso 1761 körül született Lotharingiában, 1786. január 31-én volt az esküvője Katharina Arnold-dal - a ma Romániához tartozó, Aradtól 12 km-re fekvő - Réthát /Wiesenhaid, Tisa Nouă/ községben. 1805. július 24-én született meg Michael nevű fia /1805-1865/, és 1836. augusztus 14-én hunyt el Katalinfalván.⁵) Az Urso család zömmel Katalinfalván és a közeli városban, Nagybecskerekén (Großbetschkerek, Zrenjanin) élt, ahol dédapánk nevelkedett. Egy, a községről szóló tanulmányban az Ursok a „régí családnevek” között szerepelnek, sőt a korabeli térképeken földnévként (birtok) „Ursohát” is található.⁶ A községet ekkoriban túlnyomó többségében római katolikus németek, zömmel svábok lakták, ebben a miliőben nőtt fel a kis Ádám is. Az ő édesapja, a mi ükapánk

¹ Lásd például: Urso: <https://www.heraldryinstitute.com/lang/it/cognomi/Urso/idc/12144/> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Genealogia del cognome Urso: <https://www.retaggio.it/genealogia-del-cognome-urso/> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Urso: <https://www.familysearch.org/search/discovery/results/?q.surname=urso> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

² Lásd például: Urso Family History: <https://www.ancestry.com/name-origin?surname=urso> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Urso Web Site: <https://www.myheritage.hu/site-61046711/urso> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

³ Egert, Roswitha: Familienbuch der katholischen Pfarrgemeinde Kathreinfeld im Banat: Katarina, Katharinenfeld, ungarisch--Katalinfalva, serbisch--Ravní Topolovác, Banatski Topolovác, 1893, 1895, 1915-1947. Villingen-Schwenningen, 2006, Arbeitsgemeinschaft für Veröffentl. Banater Familienbücher – AVBF.

⁴ Urso, Ludwig:

https://www.myheritage.hu/research?s=1&formId=master&formMode=1&useTranslation=1&exactSearch=&action=query&p=1&view_mode=card&qname=Name+fn.Ludwig+fnmsmi.false+ln.Urso&qevents-event1=Event+et.birth+ey.1764&qevents-any/1event_1=Event+et.any+ep.Landange+epmo.exact&qevents=List43 (Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

⁵ Ludwig URSO: <https://gedbas.genealogy.net/person/show/1006944547> (Letöltés ideje: 2024. 06. 27.)

⁶ Putz Jakab: Katalinfalva (III.) in: Létünk 36. évf. 2. sz. 2016. 145. old. Letölthető:

https://epa.oszk.hu/00900/00997/00004/pdf/EPA00997_Letunk_2006_02_145-159.pdf (Letöltés ideje: 2024. 06. 24.)

Urso Anton (Antal) volt, aki 1854-ben született és 1926. november 26-án hunyt el.⁷ Kovácmesterként kereste kenyerét⁸, a családi visszaemlékezések szerint a városban nagy házat, komoly műhelyt hagyott maga után örökségül. Felesége Rasimus Magdalena (Magdolna) volt, akinek szüleiről, sőt nagyszüleiről is szereztünk tudomást. Az ősöknél egy figyelemre méltó névváltás is bekövetkezett, és felmenőink Erasmusból lettek Rasimusok, azonban a származás itt is Elzász, Lotharingia, ill. Hollandia irányába mutat. Rasimus Magdalena ükanyánk szülei, a mi szépszüleink Rasimus/Erasmus Adam és Horváth Magdalena (1828-1905) voltak. A család negyedik gyermekeként született meg Magdalena 1856. október 7-én. Szépapánk még Erasmusként született a közeli Garaboson (Grabatz, Grabať) 1828. november 5-én, esküvőjüket 1850. február 5-én tartották a községben és 1915. november 16-án hunyt el. Fennmaradtak Adam szüleinek, a mi őszüleinknek nevei is, édesapját Erasmus Josefnek, édesanyját Klein Margarethának hívták. Érdekes, hogy Magdalena ükanyánk Adam nevű öccse Tarillion Annát vette feleségül, az ara családi neve szintén francia eredetre utalhat.⁹

Közismert tény, hogy a Bánátba nemcsak svábokat telepítettek III. Károly (1711-1740) és Mária Terézia (1740-1780) idején, ill. utánuk, hanem a Német-Római Császárság más vidékeiről (szászok, bajorok, elzásziak, csehek) is érkeztek telepések, mint ahogy franciák, vallonok, spanyolok és olaszok is szerencsét próbáltak ezen a vidéken.¹⁰ Az oszmán-török hódoltság után a táj sok vármegyében elnéptelenedett, és a kiváló minőségű, jó termőképességű feketeföld, a Tisza és a Béga folyók, a végeláthatatlan szántók, legelők mágnesként vonzották a bevándorlókat, akik kemény munkával ugyan, de jobb egzisztenciát tudtak teremteni maguknak a Bánátban és Bácskában, mint szülőföldjükön.¹¹ Így kerültek – többek között - az Ursok, Rasimusok, Tarillionok, Schützök, Kleinek, Kollingerek ide, Torontál vármegyébe. A 18-19 századi „arany időknek” azonban később vége szakadtak, a vidéken többször heves kolerajárvány is tombolt¹², és tudjuk jól a magyar történelemből, hogy a 19. század legvégén

⁷ Egert, Roswitha: im. 298. old.

⁸ Uo.

⁹ Egert, Roswitha: im. 210-211. old.

¹⁰ Lásd bővebben: Dr. Kókai Sándor: A Bánság történeti földrajza. Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, 2010. Letölthető: <https://mek.oszk.hu/11300/11308/11308.pdf> (Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

Tranquillius: Francia menekültek a Bánságban. 2017. augusztus 30. 21:15 in: Pangea. Minden, ami földtudomány blog. Letölthető: https://pangea.blog.hu/2017/08/30/francia_menekultek (Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

¹¹ Lásd erről bővebben: Eperjesi Zoltán: A Bánság német ajkú népessége a 19. és 20. század fordulóján. in: Humán Innovációs Szemle. XIV. évf. 2. sz. 2023. 66-84. old. Letölthető: <https://ojs.ppke.hu/index.php/hisz/article/view/1059/1068> (Letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

¹² Borovszky Samu szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Torontál várménye. Torontál vármegye községei. Katalinfalva. Letölthető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky->

és a századfordulón az Osztrák-Magyar Monarchia területéről tömegek vándoroltak ki a tengerentúlra, ahogy József Attila írta „kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk”¹³.

Így tett dédapánk két fiútestvére, János (később John) és Márton is, akik meg sem álltak az USA-ig, ahol családot alapítottak, és leélték életüket. Azonban, amikor híret vették édesapjuk halálának, a családi örökségért János hazatért és némi feszültség is támadt a Magyarországon maradt fiú és testvére között. Megjegyezzük, hogy a tágabb Urso családból mások is emigráltak ebben az időben, Urso Elisabeth például Katalinfalván született 1864. május 22-én és az Egyesült Államokban, Los Angelesben hunyt el 1948. július 5-én.¹⁴

Ádámot is hajtotta a kalandvágy, nemigen volt otthon maradása, mesterlegényként északabbra vándorolt, vonattal utazott előbb Hódmezővásárhelyre, ahol megismerkedett a református Sepsei Etelkával (1888 - 1962), a térségben közismert Sepsei Sándor (1861 - 1932) borbélymester lányával és elvette feleségül. Sokan tartottak ettől a frigyától, mert dédapánk „jóvágású” férfi, nyitott személyiség volt, aki szerette a társaságot, főleg a csinos hölgyekét, nem vetette meg az italt, kártyát, gyakorlatilag láncdohányos volt és néha bizony „két végéről égette a gyertyát”, előfordult, hogy napokig nem tért haza. Vele ellentétben dédanyánk csípőficamos, zárkózottabb, de kedves személyiség volt, akit feltehetően pillanatok alatt levett a lábáról a magas, fess Ádám. Mindenesetre 1911-ben összeházasodtak, és Ádám a városhoz közel, Szentetornya községben, bérelt házban nyitotta meg saját borbély praxisát. A korabeli sztenderdek szerint egy jó borbély nem állt meg a hajvágásnál és borotválásnál, hanem egyéb szolgáltatásokat is nyújtott beteg, szenvedő vendégei, mondhatni páciensei számára. Így dédapánk gátlás nélkül köpölyözött, piócázott, volt, hogy eret vágott a betegeken, és - ami utólag meglehetősen horrorisztikusnak tűnik számunkra -, fogat is húzott, ha erre megkérték. Nem utolsó sorban jó tanítómesternek is bizonyult, amelyet két fodrász fia életműve is tanúsít.

Teltek-múltak az évek, megszülettek gyermekeik, akiket dédanyánk szeretettel nevelt, és „bő kötényével” sokszor elfedte a felmerülő problémákat, az „ura” kicsapongó természetét is kénytelen-kelletlen meg kellett emésztenie, nem lehetett könnyű az élete. Nagypánk, Antal, akit a családban és a faluban mindenki Sanyinak (később „Sanyi bácsinak”) hívott, és aki nem

samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/torontal-varmegye-1B1CE/torontal-varmegye-kozsegei-irta-reiszigede-dr-tortenetiro-a-kozp-szerk-biz-tagja-kiegeszitettenvede-aladar-a-monografia-szerkesztoje-1B28D/katalinfalva-1B35D/ (Letöltés ideje: 2024. 06. 24.)

¹³ József Attila: Hazám. Letölthető: https://mek.oszk.hu/05500/05570/html/jozsef_attila0035.html (Letöltés ideje: 2021. 06. 07.)

¹⁴ Dreyer, David: Elisenhain-Josefsdorf-North Dakota. Family Register 1872-1990. Draft. San Mateo, CA, 2018. Letölthető: <https://www.banatbooks.com/Elisenhain-Josefsdorf-October-View.pdf> (Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

dohányzott, és szinte sohasem ivott (ünnepekkor is csak nagyon keveset), többször mesélte, hogy már gyermekkorában eldöntötte, a korhelységben nem követi édesapja példáját. A négy gyermek azonban - nem is tehettek volna mást - nem fordult el édesapjától, öreg napjaira befogadták őt, azonban odáig még sok évtizednek el kellett telnie.

Megjegyzendő, hogy dédapánk anyanyelve német volt, magyarul érthetően ugyan, de akcentussal, a szavakat néha keresgélve beszélt, és ami szintén érdekes, hogy magyarul is szögletes, gót „jellegű” betűkkel írt, amelyet a családi énekeskönyvben talált bejegyzései tanúsítanak. Szabadidejében a kártya, cigaretta, kocsmá mellett szeretett olvasni is, tisztában volt a világ dolgaival, több nyelven is kommunikált, követte a szülőföldjén történeteket is, a trianoni békediktátum, és az ország megcsonkítása után is, amikor Nagybecskerek és környéke a Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz került. Valósággal élt-halt a dohányzásért, nagymamánk elmondása szerint a „bagó volt a mindene”, és végóráiban is egy cigiért könyörgött neki, majd miután megkapta és rágyújtott, megnyugodva és beletörődve készült utolsó útjára.

Az első világháborúban be kellett vonulnia, a keleti fronton harcolt, majd - sok százezer honfitársával együtt - orosz hadifogságba került, ahonnan - a családi visszaemlékezések szerint - hat év szibériai raboskodás, épen tért haza. Sajnos érdeklődésünkre sem a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltára¹⁵, sem a Levéltár Bécsi Kirendeltsége¹⁶ nem tudott érdemi információkkal szolgálni dédapánkról, mert az osztrák-magyar haderő 1850-1900 közötti magyarországi születésű legénységi és tiszti állományára vonatkozó anyakönyvi nyilvántartások a 2. világháború alatt megsemmisültek. Továbbá Urzó Ádám neve nem szerepel a megmaradt és fellelhető veszteségi anyagokban (halottak, sebesültek, eltűntek, betegek, hadifoglyok), ill. a legénységi kitüntetések között sem.

A háború előtt született meg Margit (1912-2000) lánya és Antal (Sándor) (1914-2003) fia, a mi nagyapánk, majd a háború után Márton (János) (1921-2006) fia és Magdolna (1923-2013) lánya. A négy gyermek szerette szüleit, életük végéig összetartóak voltak. Sőt, élete alkonyán, felesége halála után ápolták rászoruló édesapjukat és egy sajátságos „rotációs” rendszert alakítottak ki négyen. Amikor az „Öregnek” kitélt az ideje egyik gyermekénél,

¹⁵ Dr. Számvéber Norbert alezredesnek, a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár igazgatójának a levele, 2024. június 13. Nyt. sz.: LEV/694-1/2024.

¹⁶ Dr. Domokos Györgynek, a Hadtörténelmi Levéltár Bécsi Kirendeltsége levéltárosának e-mail üzenete, 2024. június 17. Nyt. sz.: 329-1/2024/LBK.

átköltözött a másikhoz és így tovább. Természetesen a kvartély, saját szoba mellé koszt is járt, szobájában állandósult a füst, a dohányszag, élete vége felé kissé elhagyta magát. Ahogy a legidősebb dédunoka visszaemlékezik kisgyermek korából, a nagymamája kérte rá, hogy ne zavarja a „Tatát”. Persze a kíváncsiság volt, hogy bevitte őt hozzá. Egy félreeső, puritán módon berendezett kis szobában lakott, sötétbarna, nehéz bútorok, ruhásszekrény, magas ágy, egy tükrös szekrény, rajta köpöcsésze, előtte thonet szék, ablak a „gangra”. Az áporodott bagószag mindenbe beleivódott. Félszegen nézte a krákogó dédapját és a kis birodalmát, mint általában a gyerekek az idősebbeket és az ismeretlen környezetet. A „Tata” sokszor panaszkodott szállásadójának a rumadag mennyiségére, amelyet mindig kevesellt. De a körülményekhez képest, békésen, csendesen teltek évei. Családi összejöveteleken általában nyugodtan, beletörődve ült az asztalnál. Bár többször készült a szülei sírját meglátogatni, és Margit lánya bátorította erre, előbb a háború („hideg napok”, majd a „fordított hideg napok”) később a két ország tragikusan megromló kapcsolata („Tito, az imperializmus láncos kutyája”), illetve a közlekedés nehézkessége erre nem adtak lehetőséget számára. Idős napjaiban pedig meggyengült egészségi állapota tette lehetetlenné a jugoszláviai kiutazást.

Nagyon örült az unokák érkezésének, többükkel szívesen beszélgetett, érdeklődve követte sorsukat, tanulmányaikat, párválasztásukat, és még megélte az első dédunokák megérkezését is. 1973. július 16-án, 87 éves korában hunyt el, éppen nagyszüleink, Nagymágocs, Kossuth utca 23. sz. alatti házában, és a nagymágocsi temetőben alussza örök álmát. 2023-ban a sírját az egyik unoka méltóképpen felújította, sírhelyét meg a két szerző (dédunokái) idén áprilisban váltotta meg újabb 25 évre.

Fotómelléklet:

Urzó Ádám fiatalkori fotója, saját aláírásával

Forrás: családi fotóalbum

**Urzó Ádám és Sepsei Etelka aranylakodalma, 1961. Gyermekük, vejeik és menyekük, ill.
unokáik körében**

Forrás: családi fotóalbum

Felhasznált irodalom:

Könyvek, tanulmányok:

Borovszky Samu szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Torontál vármegye községei. Katalinfalva. Letölthető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/torontal-varmegye-1B1CE/torontal-varmegye-kozsegei-irta-reiszig-ede-dr-tortenetiro-a-kozp-szerk-biz-tagja-kiegeszitette-vende-aladar-a-monografia-szerkesztoje-1B28D/katalinfalva-1B35D/>
(Letöltés ideje: 2024. 06. 24.)

Dreyer, David: Elisenhain-Josefsdorf-North Dakota. Family Register 1872-1990. Draft. San Mateo, CA, 2018. Letölthető: <https://www.banatbooks.com/Elisenhain-Josefsdorf-October-View.pdf> (Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

Egert, Roswitha: Familienbuch der katholischen Pfarrgemeinde Kathreinfeld im Banat: Katarina, Katharinenfeld, ungarisch--Katalinfalva, serbisch--Ravni Topolovac, Banatski Topolovac, 1893, 1895, 1915-1947. Villingen-Schwenningen, 2006, Arbeitsgemeinschaft für Veröffentlich. Banater Familienbücher – AVBF.

Eperjesi Zoltán: A Bánság német ajkú népessége a 19. és 20. század fordulóján. in: Humán Innovációs Szemle. XIV. évf. 2. sz. 2023. 66-84. old. Letölthető: <https://ojs.ppke.hu/index.php/hisz/article/view/1059/1068> (Letöltés ideje: 2024. 06. 20.)

Dr. Kókai Sándor: A Bánság történeti földrajza. Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, 2010. Letölthető: <https://mek.oszk.hu/11300/11308/11308.pdf>
(Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

Putz Jakab: Katalinfalva (III.) in: Létünk. 36. évf. 2. sz. 2016. 145. old. Letölthető: https://epa.oszk.hu/00900/00997/00004/pdf/EPA00997_Letunk_2006_02_145-159.pdf
(Letöltés ideje: 2024. 06. 24.)

Tranquillius: Francia menekültek a Bánságban. 2017. augusztus 30. 21:15 in: Pangea. Minden, ami földtudomány blog. Letölthető: https://pangea.blog.hu/2017/08/30/francia_menekultek
(Letöltés ideje: 2024. 06. 21.)

Internetes források:

Urso: <https://www.heraldrysinstitute.com/lang/it/cognomi/Urso/idc/12144/> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Genealogia del cognome Urso: <https://www.retaggio.it/genealogia-del-cognome-urso/> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Urso: <https://www.familysearch.org/search/discovery/results/?q.surname=urso> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Urso Family History: <https://www.ancestry.com/name-origin?surname=urso> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Urso Web Site: <https://www.myheritage.hu/site-61046711/urso> (Letöltés ideje: 2021. 06. 21.)

Urso, Ludwig:

https://www.myheritage.hu/research?s=1&formId=master&formMode=1&useTranslation=1&exactSearch=&action=query&p=1&view_mode=card&qname=Name+fn.Ludwig+fnmsmi.false+ln.Urso&qevents-event1=Event+et.birth+ey.1764&qevents-any/1event_1=Event+et.any+ep.Landange+epmo.exact&qevents=List43 (Letöltés ideje: 2024.06.21.)

József Attila: Hazám.

Letölthető: https://mek.oszk.hu/05500/05570/html/jozsef_attila0035.html (Letöltés ideje: 2021. 06. 07.)

Summary:

In the article, two great-grandchildren of Ádám Urzó (1886-1973), a barber who had an unusual career, summarised his life. The authors also paid particular attention to the history of the Urso family, one of whose ancestors came from Lotharingia to Katalinfalva in Torontál County, presumably of Italian origin. Ádám Urzó came from there, first to Szentetornya and then to Nagymágocs. The barber was a bohemian man, fought in the First World War and had four children. The writing is illustrated with family photos.